

Als 70 anys de la Guerra Civil

Lluís Sevilla Parra

Cicle de conferències *Als 70 anys de la Guerra Civil: 1939-2009*, organitzat pel CEIC Alfons el Vell i celebrat a Gandia al Saló d'Actes de la Mancomunitat de Municipis de la Safor, octubre-novembre de 2009.

Aquest any es compleix el 70 aniversari del final d'una guerra que va marcar la trajectòria vital de moltes famílies i que va acabar amb la primera experiència democràtica que s'havia donat a Espanya. La dictadura del general Franco no només no va tenir consideració amb els vençuts, sinó que va fer tots els possibles per tal d'eliminar de l'imaginari col·lectiu tot allò que representava la República. Durant quasi quaranta anys, els homenatges i la història oficial tingueren com a protagonistes únicament aquells qui havien donat suport al colp d'Estat militar contra el legítim govern republicà. Als altres, que havien perdut la guerra, només els quedava la repressió, l'oblit, el silenci i l'estigmatització dels propagandistes del franquisme. Amb l'arribada de la democràcia, es va produir una important renovació de la historiografia sobre la Guerra Civil, iniciada una dècada abans per hispanistes com Hugh Thomas o Gabriel Jackson, que ha permès lluitar contra la manipulació que fins

aquest moment s'havia fet de la memòria històrica. Aquestes noves aportacions historiogràfiques, com indica el professor Enrique Moradiellos, han anat «arrumbando sin remisión las visiones más unívocas y simplistas sobre la contienda en favor de esquemas interpretativos más pluralistas y necesariamente más complejos».¹ No obstant això, els darrers anys, han aparegut publicacions plantejades des d'una perspectiva *revisionista* de la Guerra Civil, caracteritzades per una manca de rigor científic i amb una finalitat política: la justificació del franquisme.

Des d'aquest punt de vista, hem de valorar com a molt positiva i necessària l'organització per part del CEIC Alfons el Vell del cicle de conferències *Als 70 anys de la Guerra Civil: 1939-2009*, celebrades a Gandia durant els mesos d'octubre i novembre de 2009 al Saló d'Actes de la Mancomunitat de Municipis de la Safor. Aquesta institució sempre s'ha distingit per impulsar estudis i investigacions relacionats amb les ciències socials, així com per promoure projectes que han contribuït a dinamitzar la vida cultural de la comarca de la Safor. A més, hem de parlar de les seues iniciatives dirigides a recuperar la memòria històrica i a divulgar entre els ciutadans el nostre passat. En aquest context, s'ha de situar l'organització d'aquest cicle de conferències que, com s'indica en el fullet mateix elaborat per a l'ocasió, «pretén ser una humil contribució a la nostra convivència en pau i llibertat, fomentant la recuperació d'aquesta memòria col·lectiva i promovent el debat i la reflexió crítica, la llum enfront de l'obscuritat». Aquest objectiu s'ha aconseguit i les cinc conferències pronunciades han aportat una visió global sobre el conflicte bèl·lic, presentada amb la intenció de divulgar-ne els coneixements, de reflexionar sobre aquest període i de debatre sobre interpretacions de la Història que, des d'una perspectiva patriòtica i religiosa, durant dècades han considerat l'alçament militar del 1936 un fet inevitable. A hores d'ara, la Guerra Civil encara desperta un gran interès en la nostra societat i la prova més evident del que dic la tenim en el nombrós públic que assisteix a aquestes

1 Enrique Moradiellos (2004): 1936. *Los mitos de la Guerra Civil*, Barcelona, Península, p. 39.

conferències. A més, hem de destacar la presència de molts estudiants, els quals s'han aproximat per primera vegada a aquest tràgic esdeveniment de la història contemporània espanyola.

El professor Julio Aróstegui, catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat Complutense de Madrid, va iniciar, amb el seu magisteri habitual, el cicle. La seua conferència *¿Por qué el 18 de julio?* va ser una síntesi dels plantejaments desenvolupats en un magnífic llibre publicat l'any 2006, *Por qué el 18 de julio... Y después*, en la introducció del qual es demanava al lector que s'endinsara en la seua lectura «con la disposición de ánimo que tendría quien nunca hubiese sabido nada, oído o leído cosa alguna sobre una cierta y lejana Guerra Civil que comenzó en España hace setanta años».² Aquesta era també la predisposició que havien de tenir les persones que hi eren, perquè, a partir de la idea que la Guerra Civil es resisteix a quedar limitada només a l'àmbit dels llibres d'història o al de les aules universitàries, explicà les causes per les quals es van revoltar els militars el juliol de 1936.

Aróstegui va dur a terme un breu repàs sobre dues perspectives històriques plantejades al voltant de l'explicació del conflicte. La primera indicaria que la Guerra Civil era la conseqüència d'un conjunt de problemes que venien de lluny. En aquest sentit, un dels més importants exponents d'aquesta concepció historiogràfica era Gerald Brenan, el qual considerava que els problemes que patia la República provenien del 1875, en definitiva des de l'inici de la Restauració. A més, també considerava que el caràcter dels espanyols feia que hagueren de resoldre els seus problemes de manera violenta. Uns altres historiadors, com Manuel Tuñón de Lara o Pierre Vilar, arribaven a la conclusió que la Guerra Civil havia estat el resultat de com s'havien implantat el capitalisme i el liberalisme a Espanya. La segona visió en presentava les causes a curt termini. Azaña participava d'aquesta concepció, tot i argumentant que la República, des de la seua proclamació el 1931, va haver d'assistir a les accions violentes d'aquells qui volien posar-hi

2. Aróstegui, Julio (2006): *Por qué el 18 de julio... Y después*, Barcelona, Flor del Viento Edicions, pàg. 15.

fi. D'altra banda, hispanistes com Hugh Thomas i Gabriel Jackson consideraven que els problemes als quals havia de fer front la República els havia creat aquesta. Aquests historiadors anglosaxons arribaven a afirmar que, en última instància, l'origen de la Guerra Civil era el fracàs de la República i de l'actuació dels polítics republicans. Per al professor Aróstegui, la Guerra Civil no és només el resultat d'una confluència de diversos problemes plantejats en clau interna, sinó que hem de tenir en compte el context internacional de l'Europa d'entreguerres, marcat per la crisi dels vells sistemes democràtics, l'ascensió del feixisme, la por del comunisme i una important crisi econòmica. La República no va crear els problemes que estaven pendents de solucionar com el de l'estructura de l'Estat, la reforma agrària, la modernització de l'exèrcit, la laïcització de l'educació o la regulació de les relacions laborals; però, tampoc no va ser capaç de donar solució a aquestes qüestions amb les seues reformes.

Davant d'aquests conflictes no resolts, malgrat els intents reformistes durant el primer bienni, la República aconseguí guanyar-se molts enemics —terratinents, dreta, catòlics, militars, Església—, els quals van veure en el triomf del Front Popular el febrer de 1936 el perill d'una situació revolucionària, realment no justificada. Des de març, els militars començaren a posar en marxa la conspiració contra el legítim govern republicà, i es van convertir en el braç executor de les oligarquies que s'havien mostrat contràries a la proclamació de la República. El general Mola, el director de la sublevació, pensava que el govern del Front Popular podia ser derrotat mitjançant un ràpid colp d'Estat, que culminaria en una dictadura republicana, prenent com a exemple la del general Primo de Rivera. Per a Aróstegui, el fracàs d'aquest colp d'Estat va donar origen a la Guerra Civil, perquè els militars no foren capaços de fer-lo triomfar i no van tenir en compte la resistència que va oferir la classe obrera. Al final, l'ajuda estrangera va permetre que els revoltats continuaren amb el seu objectiu i la manca de suport a la República per part de Gran Bretanya i França també va afavorir que el conflicte anara decantant-se cap al bàndol "nacional".

En la segona conferència, anunciada amb el suggeridor títol *La guerra no ha terminado. ¿Revisionismo histórico o subversión neofranquista?*, Alberto Reig, catedràtic de Ciència Política de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, ens va parlar del mal anomenat *revisionisme històric* aparegut a la darrera dècada i representat per autors com Pío Moa o César Vidal. El principal objectiu dels seus llibres, que no tenen un gran ressò en l'àmbit acadèmic i que presenten més repercussió mediàtica que científica, és la justificació del franquisme i la legitimació de la dreta espanyola. Tot i considerar que constitueix una continuïtat de les tesis plantejades per historiadors franquistes com Ricardo de la Cierva, el professor Reig situaria l'inici d'aquestes publicacions en el moment de l'arribada al poder del Partit Popular i el seu interès de fer un ús polític de la Història. A més, la publicitat impulsada des de determinats mitjans de comunicació ha contribuït a configurar un caldo de cultiu propici als seus plantejaments.

El professor Reig, en el llibre *Anti-Moa: la subversión neofranquista de la Historia de España*, des del coneixement i la tasca científica estableix la necessitat de combatre la manipulació de la Història i alliberar-la dels tòpics de la historiografia franquista, representada per autors com Pío Moa. Aquest va ser l'objectiu de la seua conferència, en destacar l'aparició de publicistes i propagandistes, els quals només pretenen qüestionar la historiografia dels darrers trenta anys i que parlen d'un complot per tal d'imposar una interpretació monolítica de la Guerra Civil. Aquesta nova tendència historiogràfica o, com diu Reig, *historietogràfica*, perquè presenta una mancança de qualsevol fonament empíric, trau el debat històric de l'àmbit de la investigació i dels centres d'estudi per a situar-lo en el marc de la polèmica i la política. Altrament, la utilització del terme *revisionisme* no estaria ben emprat perquè la Història es revisa contínuament i un historiador mínimament seriós ha de revisar les seues interpretacions a partir de l'aparició de noves dades empíriques i de la configuració de noves anàlisis de la realitat històrica. Per tant, més que parlar de *revisionisme històric* s'hauria de fer menció al terme *subversió neofranquista* de la Història, que implicaria una tergiversació de les interpretacions sobre la Guerra Civil.

A partir d'aquesta exposició, què plantejarien les teories revisionistes sobre la Guerra Civil? Si prenem com a referent Ricardo de la Cierva i altres historiadors franquistes, s'hi estableix que l'origen de la Guerra Civil havia estat una conseqüència de l'actuació de l'esquerra i dels nacionalistes perifèrics durant els esdeveniments d'octubre de 1934. Des d'aquesta perspectiva, la guerra fou provocada davant l'existència del perill d'una revolució comunista arran del triomf del Front Popular el febrer de 1936. Si seguim amb aquest raonament, la intervenció dels militars, el suport de la dreta i la posició de l'Església estarien justificats el juliol de 1936 i el règim franquista seria una reacció inevitable a aquesta situació revolucionària. Aquestes teories revisionistes s'han configurat en el marc d'una actitud defensiva de la dreta espanyola davant els diversos moviments dirigits a recuperar la memòria històrica d'aquells qui havien participat en la defensa dels ideals republicans i havien estat represaliats pel franquisme. Aquesta reivindicació, que només es pot valorar des d'un sentiment de justícia amb els perdedors de la guerra, ha estat presentada per la dreta i pels seus propagandistes com un ajust de comptes promogut des de l'esquerra i que ha provocat una divisió de la societat.

L'intent de manipulació de la Història, que ha presentat la República com l'origen de tots els mals i l'actuació de l'esquerra republicana i de la classe obrera en el marc d'una acció revolucionària, ha estat dut a terme sense un mínim rigor científic, amb una falta de metodologia i amb un manca d'anàlisi de la bibliografia abundant que hi ha sobre el període. En contraposició, el professor Reig parla de la historiografia professional, basada en la investigació de les fonts documentals, que incorpora les últimes tendències historiogràfiques, que té el suport i la garantia de l'àmbit universitari i que s'allunya de la propaganda política partidista. És aquesta historiografia la que ha demostrat que l'origen de la Guerra Civil no s'ha de situar en el 1934 i que la sublevació militar del 1936 no és fruit d'una amenaça revolucionària real, sinó que l'alçament nacional provocà la revolució en el bàndol republicà.

En la tercera conferència, titulada *Dos ejércitos para dos Españas*, vam tenir la presència de Gabriel Cardona, professor d'Història Contemporània

de la Universitat de Barcelona i un dels millors coneixedors de la història militar de la Guerra Civil. Des d'un principi, va deixar clar que el 1936 l'exèrcit espanyol no era un exèrcit modern, perquè l'Estat tampoc no havia assolit un important grau de modernització i presentava una mancança de tècnica militar. A més, molts dels generals que en comandaven les tropes havien participat en la Guerra del Marroc, que s'havia caracteritzat per ser una guerra endarrerida. No obstant això, les tropes africanistes, formades per legionaris i mercenaris, sí que es podien considerar la millor força militar en el conjunt de la institució militar, com es va poder comprovar al llarg de la contesa bèl·lica. A l'inici de la revolta, gran part dels recursos militars eren a l'abast dels rebels i la República presentà dificultats per a organitzar els que tenia. D'altra banda, la política de neutralitat desenvolupada per potències com Gran Bretanya o França en el context d'un acord de No-Intervenció i l'ajuda rebuda pels sublevats des d'Alemanya i Itàlia, que no va ser mai contrarestatada per la que va rebre la República des de l'URSS, van contribuir al fet que, en les primeres setmanes, la guerra estiguera perduda per a la causa republicana.

Com indicava el professor Cardona, en una guerra moderna, la voluntat i l'entusiasme no són suficients per a aconseguir el triomf final i aquesta posició es posaria de manifest en el bàndol republicà. L'exèrcit del bàndol "nacional" era disciplinat, estava ben organitzat, les caixes de reclutament continuaven subministrant-li soldats nous i, cosa més important, en el bàndol dels revoltats tots els recursos humans i materials podien posar-se al servei de la guerra, perquè hi havia una primacia de l'autoritat militar sobre la resta de poders. En el cas del bàndol republicà, desaparegué l'Estat, no funcionava el sistema de reclutament i s'establí una discussió sobre com vencer l'enemic. Entre els milicians, tampoc no s'arribava a un consens sobre quin era l'objectiu principal. Per als anarquistes, s'havia de fer primer la revolució social, mentre que els comunistes pensaven que, per damunt d'altres consideracions, s'havia de guanyar la guerra. D'altra banda, l'aïllament internacional republicà i els enviaments d'armes de Hitler i Mussolini, més

continus que els de l'URSS, van contribuir a proporcionar al general Franco una superioritat decisiva.

Quant al fet que la Guerra Civil s'allargara durant quasi tres anys, el professor Cardona argumentà que el general Franco, durant aquest període, va dilatar innecessàriament el conflicte, i que va defugir la conquesta dels principals objectius militars. L'explicació la trobaríem en el seu desig de consolidar la posició en el conjunt de la cúpula militar rebel. L'exemple més clar en va ser l'acció d'aturar la marxa sobre Madrid, que constituïa una decisió estratègica dolenta, i dirigir-se a Toledo per tal d'alliberar-ne l'*Alcázar*, però aconseguí el seu objectiu de ser anomenat *Generalísimo* pels generals sublevats.

Un altre tema que suscita polèmica i un intens debat és el del paper de l'Església durant la Guerra. El doctor en Història per la Universitat de València, Antonio Calzado, en la seua conferència *¡Vencer y convencer! La Iglesia en la Cruzada*, va fer una aproximació a la cooperació de l'Església primer amb la sublevació militar del 1936 i després amb el règim franquista. Les bases d'aquest suport s'han de situar en el segle XIX, quan, després que el liberalisme desamortitzara durant la primera meitat d'aquest segle els béns eclesiàstics i suprimira una institució tan important per al control del pensament i de la cultura com era la Inquisició, l'Església va reaccionar mostrant el seu vessant antiliberal. Durant el període de la Restauració, acabà de configurar-se el nacionalcatolicisme, que va impregnar el bàndol dels vencedors durant la Guerra Civil i el pensament de la societat franquista. En aquest sentit, es plantejava que el nacionalisme catòlic era l'essència del nacionalisme espanyol, vinculat a la defensa del ordre social establert i de la Monarquia.

La proclamació de la República el 1931 implicà una secularització de l'Estat, més control sobre les activitats de les associacions religioses, una reversió al patrimoni nacional d'una part dels béns eclesiàstics i el desenvolupament d'una educació laica, que suposava posar fi al monopoli de l'ensenyament religiós. Davant d'aquesta situació, l'Església va plantejar una resposta cada vegada més intransigent i amb un caràcter antirepublicà. En l'àmbit de l'estament eclesiàstic, enfront d'una postura conciliadora, representada pel

sector vaticanista, encapçalat pel cardenal Vidal i Barraquer, n'hi havia una de majoritària, en la qual destacaven per la seua bel·ligerància envers la República els cardenals Segura i Gomà. L'Església va impulsar la creació d'una opció política capaç d'accedir al poder, que defensara els interessos del catolicisme polític i que posara fi a la secularització iniciada durant el bienni reformista. Segons Antonio Calzado, la creació de la *Confederación Española de Derechas Autónomas* (CEDA) no es pot entendre sense considerar l'estreta col·laboració entre el catolicisme polític, l'agressivitat antirepublicana exercida des del púlpit i l'acció de la premsa més conservadora. El triomf del Front Popular en les eleccions del febrer de 1936 va provocar la reacció de l'Església, que va invocar una actuació contra el govern republicà i contra una infundada revolució comunista. Els estudis de història local han permés comprovar com una part del clero, sobretot la més afí a les idees tradicionalistes, va participar en els preparatius de la sublevació militar del 1936. Per tant, l'Església va donar el seu suport al colp d'estat, tot i que aquesta actuació es va argumentar al·legant la violència anticlerical desenvolupada amb posterioritat en el bàndol republicà. La legitimitat donada per l'Església i no demanada pels militars en les seues proclames dirigides a la població, utilitzant el mite de la *Santa Croada* i un discurs nacionalista, va justificar la repressió i la imposició d'una nova moral durant el franquisme.

La conferència va finalitzar amb una breu referència a la influència que el catolicisme social va tenir a Gandia, impulsat sobretot pels jesuïtes, que tornaren a la ciutat a la darrerria del segle XIX. Durant el primer terç del segle XX, promogueren la implantació d'un important sindicalisme catòlic a la Safor, amb el suport de l'ajuda econòmica de la Caixa d'Estalvis de Gandia, la publicació des del 1900 d'un òrgan d'expressió, *Revista de Gandía*, o la creació de formacions polítiques com la *Derecha Regional Valenciana* durant la República. Aquesta important activitat es completava amb el monopoli exercit en l'àmbit educatiu per part dels jesuïtes, els escolapis, les ursulines i les carmelites. Hem de destacar-hi l'aportació realitzada per Calzado, en indicar que, en la matinada de l'11 al 12 de juliol, durant una vigília de

l'Adoració Nocturna en l'església de l'exconvent de Sant Roc, van coincidir diversos sacerdots, destacats membres falangistes i carlins amb la finalitat d'organitzar la sublevació militar a Gandia. En aquest context, considera que hem de situar l'explicació de per què un terç de les persones assassinades les primeres setmanes de la Guerra Civil a Gandia eren religioses i com es va actuar contra el patrimoni eclesiàstic. Per contra, destacats polítics com l'anarquista Marcelino Pérez o el socialista Francisco Julio protegiren els membres de diverses congregacions religioses.

La darrera conferència del cicle fou pronunciada per Eladi Mainar, doctor en Història per la Universitat de València, amb el títol *El paper de la Gran Bretanya en el final de la guerra. Gandia, març de 1939*. Els últims dies de la Guerra Civil, els ports de Gandia i Alacant van representar per a molts republicans l'única possibilitat d'eixida d'Espanya per tal d'escapar de la repressió franquista. Aquesta esperança molt prompte es va veure que era una utopia, perquè només uns pocs van aconseguir fugir-ne i la resta va quedar sumida en la desesperació i en una situació dramàtica. En el cas de Gandia, hem de recordar que tant el port com el ferrocarril que la comunicava amb la ciutat d'Alcoi eren propietat de la companyia britànica Alcoy and Gandia Railway and Harbour Company Limited. Aquesta situació no va impedir els successius bombardejos del port per part de l'aviació italiana i dels vaixells franquistes, motivats per la importància que per al govern republicà tenia l'ingrés de les divises obtingudes pels productes exportats des de Gandia. Tot i que Gran Bretanya va demanar que es respectara aquesta propietat, des del febrer de 1937 s'hi van prodigar les incursions de l'aviació italiana, i va ser sobretot a partir del 1938 que els bombardejos es feren més freqüents i intensos. Al finalitzar la guerra, tant les instal·lacions del port com les del ferrocarril restarien pràcticament destruïdes.

En la intervenció, Eladi Mainar va destacar com als anys trenta, Gran Bretanya i França posaren en pràctica l'anomenada *política d'apaivagament* envers els governs d'Alemanya i Itàlia amb la finalitat d'evitar una nova guerra, així com de protegir els seus interessos. En el cas de Gran Bretanya, hi

havia una divisió de la societat pel que feia a la Guerra Civil espanyola, perquè els laboristes, els sindicalistes i una part dels intel·lectuals estaven a favor de la causa republicana, mentre que els cercles diplomàtics aristocràtics i els polítics conservadors hi mostraren el seu rebuig. Per al govern britànic del conservador Baldwin, s'havia d'evitar qualsevol conflicte amb l'eix Alemanya-Itàlia i d'aquesta manera es podria controlar el perill bolxevic de l'URSS, l'altre país que despertava molts recels. En aquest context, hem de situar la proposta plantejada pels britànics al primer ministre francès, el socialista Léon Blum, per tal que no s'ajudara la República, en considerar que no era convenient perquè podia donar pas a un greu conflicte amb Alemanya i Itàlia. A partir d'aquesta situació, França proposà, l'1 d'agost de 1936, un acord de No-Intervenció amb la finalitat que cap país poguera vendre armament als bàndols en conflicte. L'acord subscrit per les principals potències europees, entre les quals estaven Gran Bretanya, França, Alemanya, Itàlia i l'URSS, va suposar un important perjudici per a la República, fins al punt de ser un element decisiu per a la derrota d'aquesta, però Gran Bretanya va aconseguir que no s'expandira el conflicte fora d'Espanya. El successor de Baldwin, Neville Chamberlain, intensificà la política de neutralitat i es va negar a modificar l'acord de No-Intervenció.

Una vegada descrita la posició de Gran Bretanya en el conflicte, Eladi Mainar explicà com van ser els últims dies de la guerra en el port de Gandia i les dificultats per a procedir a l'evacuació de les persones que s'hi havien desplaçat per a fugir de l'exèrcit franquista. El coronel Casado, el qual havia donat un colp de gràcia a la República en revoltar-se contra el govern de Negrín el 5 de març de 1939, i membres del Consell Nacional de Defensa es van traslladar el dia 29 de març des de València a Gandia per tal d'eixir del país en un vaixell de guerra britànic. No havia aconseguit dels vencedors negociar una pau sense represàlies i tampoc l'eixida de milers de refugiats que tenien l'esperança d'escapar de les autoritats franquistes. La presència de Casado a Gandia no era casual, perquè el dia anterior s'havia reunit amb el cònsol britànic a València, Goodden, i sabia que l'única oportunitat d'abandonar

Espanya i exiliar-se'n era pel port de Gandia, mentre que milers de republicans van acudir al port d'Alacant pensant que allí hi hauria molts vaixells esperant-los per a embarcar. Eladi Mainar considera provat que Casado sabia d'aquesta circumstància i no dubtà a dirigir els soldats i els republicans cap al port d'Alacant, com era el cas de José Rodríguez Olazábal, qui havia estat president de l'Audiència Provincial de València i que va tenir l'oportunitat de recriminar a Gandia aquesta actuació. Després d'una discussió de Casado amb els representants britànics, en què va arribar a plantejar-se continuar fins al port d'Alacant, finalment va embarcar en el vaixell britànic Galatea amb els seus seguidors i uns altres republicans, entre els quals hi havia l'exministre valencià Julio Just i Rodríguez Olazábal. El Galatea va eixir del port de Gandia el 30 de març al matí; segons les fonts, hi havia entre 164 i 190 refugiats republicans, els quals després passarien al vaixell hospital Maine. Quan tots hi estaven embarcats, el capità de la nau armada Mar Negro de l'exèrcit sublevat va ordenar a un grup de soldats prendre possessió del port de Gandia. La Guerra havia finalitzat.

El desenvolupament d'aquest cicle de conferències, que ha tingut la presència de destacats especialistes, ens empeny a manifestar el nostre agraïment per l'esforç dut a terme per tal de divulgar entre els ciutadans la memòria de la Guerra Civil. Aquests historiadors ens han presentat les seues importants aportacions a la historiografia sobre un conflicte que ha marcat la Història d'Espanya durant els darrers 70 anys. No ens han parlat de mites, no han fugit del debat i la reflexió, sinó que, des del rigor que dóna la utilització de la metodologia científica, han intentat contribuir a la recuperació de la memòria històrica i de les persones que van lluitar per la causa republicana. El CEIC Alfons el Vell impulsarà la publicació d'un estudi sobre la Guerra Civil a Gandia, període històric sobre el qual no s'ha escrit molt a la nostra comarca, i l'any 2011, quan es complirà el 75 aniversari del seu inici, pot ser un bon moment per a continuar estudiant i divulgant els diversos aspectes del conflicte. Tant de bo que així siga!